

28.10.2019

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti
lausuntopalvelu.fi

Asia: Luonnos kansallisista mediakasvatuserityisistä

Viite: Lausuntopyyntönumero: 129/79/2018

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti valmistelelee vuoden 2019 aikana opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta mediakasvatuserityisistä kansalliset linjaukset. Linjaukset laaditaan poikkialueellisesti ja yhteistyössä toimialan kanssa. Lausunto luonnoksesta pyydetään antamaan vastaamalla lausuntopalvelu.fi:ssä julkaistuu lausuntopyyntöön. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti pyytää, että lausunto jaotellaan lausuntopyynnössä ilmoitettujen väliotsikoiden mukaisesti, joten samoja otsikoita on käytetty myös tässä lausunnossa.

1 Kommentit yleisesti linjausluonnoksesta, tavoitteista ja toimenpide-ehdotuksista

1.1 Yleiset kommentit linjausluonnoksesta

OAJ pitää mediakasvatuserityisistä ja medialukutaidon edistämistä tärkeänä. Mediakasvatuserityisistä on tarpeen kaikissa eri ikäryhmissä ympäri Suomen. OAJ haluaa korostaa, että EU:n direktiivin 2018/1808 33 a artiklan mukaan jäsenvaltioiden on edistettävä medialukutaitoa ja toteutettava toimenpiteitä sen kehittämiseksi. Vastuu medialukutaidon edistämisestä ja kehittämisestä on siis ensisijaisesti valtiolla, minkä johdosta valtion tulee linjausten laatimisen ja muun informaatio-ohjauksen lisäksi varmistaa mediakasvatuserityisistä resurssointi riittävän ja pitkäjänteisen rahoituksen turvaamisella. Vain riittävän rahoituksen turvin mediakasvatuserityisistä toimijat pystyvät toteuttamaan laadukasta ja pitkäjänteistä mediakasvatuserityisistä kattavasti koko maassa.

1.2 Visioon liittyvät kommentit

Mediakasvatuserityisistä ja medialukutaidon edistäminen on tärkeää erityisesti nykypäivän nopeasti muuttuvassa mediaympäristössä. Siksi on hyvä, että visiossa korostetaan medialukutaitoa kaikille kuuluvana kansalaistaitona. Tämän kansalaistaidon tukemiseksi visiossa asetetaan aiheellisesti myös laatuksiteereitä mediakasvatuserityisille. OAJ pitää luonnoksessa esitettyä visiota kannatettavana.

1.3 Tavoite 1. Kattava mediakasvatuserityisistä

OAJ pitää tärkeänä, että tavoitteessa korostetaan medialukutaidon kuuluvana kaikille. Tämän johdosta on hyvä, että tavoitteessa korostetaan, että mediakasvatuserityisistä on oltava maantieteellisesti kattavaa sekä huomioitava myös paikallinen erityisyys. Mikäli halutaan edistää laaja-alaista medialukutaitoa, on mediakasvatuserityisistä katettava koko maa mahdollisimman laajasti.

28.10.2019

Toimenpide: mediakasvatustoiminnan tuloksia jaetaan avoimesti

Digitaalisuus on yksi olennainen keino sen varmistamiseksi, että mediakasvatusta on saatavilla myös maantieteellisesti kattavasti. Digitaalisuus yhdistetään usein avoimiin materiaaleihin, kuten tässäkin luonnoksessa on tehty. Avoimet materiaalit voivat auttaa mediakasvattajia työssään, mutta OAJ haluaa korostaa, että digitaalisuus ei automaattisesti edellytä avoimia materiaaleja, eivätkä avoimet materiaalit ole poikkeuksetta paras mahdollinen väline.

Avoimiin materiaaleihin liittyy kiinteästi materiaalien laatijoiden tekijänoikeudet, joiden kunnioittamisesta on pidettävä huolta erityisesti digitalisoituvassa maailmassa. Opettajien tehtävänä ei lähtökohtaisesti ole opetusmateriaalin laatiminen muiden käyttöön, joten tekijänoikeudet opetusmateriaaliin syntyvät aina opettajalle itselleen, eikä työnantajalle synny edes normaali käyttöoikeutta materiaaliin. Tästä syystä opetusmateriaalin tekijänoikeuksista on aina sovittava erikseen.

OAJ ehdottaa, että jos toimenpiteissä kehoitetaan avoimiin arkistoihin, tulisi mukaan ottaa myös toimenpide, jossa korostetaan tekijänoikeuksien kunnioittamista ja niistä sopimista materiaaleja laadittaessa. Lisäksi toimenpiteissä tulisi korostaa avoimia materiaaleja julkaisevan/vaativan tahon vastuuta siitä, että materiaalien laatijat ymmärtävät Creative Commons -lisenssien ehdot ennen niiden käyttämistä.

1.4 **Tavoite 2. Laadukas mediakasvatus**

Toimenpide: mediakasvatus on tutkimusperustaista

OAJ pitää tärkeänä, että mediakasvatustoiminta perustuu tutkimukseen. Vain tutkimusperustaisesti mediakasvatusta voidaan toteuttaa laadukkaasti, kun muun muassa ymmärretään eri kohderyhmiä ja niiden tarpeita paremmin sekä tiedetään, millainen on mediakasvatuksen tila yleisesti.

Tutkimustietoa tarvitaan ainakin siitä, millainen eri asteilla toimivien opettajien tietotaso mediakasvatuksesta on, eli onko kaikilla asteilla toimivilla opettajilla ajantasaista tietoa mediakasvatuksesta. Lisäksi olisi tärkeää selvittää, millaista täydennyskoulutusta aihepiiriin liittyen on tarjolla ja onko se riittävää ja laadukasta.

Myös medialukutaidosta kaivataan tuoretta ja kattavaa tutkimusta. Jotta voidaan toteuttaa laadukasta ja eri ryhmien tarpeet huomioon ottavaa mediakasvatusta, tarvitaan tutkimustietoa siitä, mikä medialukutaidon tilanne on erilaisissa ryhmissä ja eri-ikäisillä. Mediakasvatuksen tulee perustua tähän tutkimustietoon, eikä yleisiin käsityksiin siitä, millaista medialukutaidon oletetaan olevan.

1.5 **Tavoite 3. Systemaattinen mediakasvatus**

Toimenpide: mediakasvatuksen rahoituspohjaa vahvistetaan ja monipuolistetaan

OAJ pitää toimenpidettä tärkeänä, sillä vain riittävällä ja pitkäjänteisellä rahoituksella voidaan varmistaa laadukasta ja pitkäjänteistä mediakasvatusta. Mediakasvatuksen

28.10.2019

rahoituksen tulee olla jatkuvaa, eikä se saisi perustua pelkkään hankerahoitukseen. Hankkeisiin ei ainakaan kouluissa ja oppilaitoksissa OAJ:n kokemuksen mukaan suunnata erillisiä henkilöstöresursseja, mikä vähentää huomattavasti hankkeiden vaikuttavuutta. Toimenpiteissä tulisi korostaa perusrahoituksen tärkeyttä hankerahoituksen sijaan.

2 Taustaan liittyvät kommentit

2.1 Mediakasvatuksessa huomioon otettaviin kehitystrendeihin liittyvät kommentit

Teknologia kehittyy

Teknologian kehittyminen on tärkeä osa mediakasvatusta. OAJ pitää tärkeänä, että teknologian kehittyminen otetaan kattavasti huomioon mediakasvatuksessa, mikä tarkoittaa sitä, että mediakasvattajien tietojen päivittäminen teknologiasta ja sen kehityssuunnista on hyvin olennainen osa mediakasvatuksen täydennyskoulutusta.

Yhteiskunnan ja kulttuurin muutokset vaikuttavat myös mediakasvatuksessa

Vihapuheen lisääntyminen median käyttötapojen ja teknologian kehittymisen myötä on merkittävä kehitystrendi, joka tulee ottaa mediakasvatuksessa vakavasti. On tärkeää, että mediakasvatuksessa painotetaan vihapuheen ja syrjinnän ehkäisyä. OAJ korostaa, että muun muassa kansainväliset ihmisoikeussopimukset sekä EU:n yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolainsäädäntö velvoittavat valtioita ehkäisemään syrjintää ja vihapuhetta, mikä tulee ottaa huomioon myös mediakasvatusta kehitettäessä. Valtion on toimillaan varmistettava, että nämä seikat otetaan kattavasti huomioon kaiken ikäisille suunnatussa mediakasvatuksessa.

2.2 Mediakasvatuksen haasteisiin liittyvät kommentit

Mediakasvatukselle ei ole riittävästi resursseja

OAJ on samaa mieltä siitä, että resurssien puute on suuri haaste mediakasvatukselle. Resurssien parantaminen tulisi ensisijaisesti tapahtua perusrahoitusta lisäämällä ja vasta toissijaisesti hankerahoituksella. Hankerahoitukseen turvautuminen estää pitkäjänteisen mediakasvatuksen kehittämisen, joka on myös näiden linjausten tavoitteena.

2.3 Mediakasvatuksen maisemaan tai toimijoihin liittyvät kommentit

Mediakasvatuksen maisema

Luonnoksessa todetaan, että tietoa mediakasvatuksen toteutumisesta maanlaajuisesti ei juuri ole. OAJ korostaa, että laadukkaan ja kattavan mediakasvatuksen tarjoamiseksi on välttämätöntä selvittää, miten mediakasvatusta toteutetaan eri puolilla Suomea, eri ryhmille ja eri-ikäisille. Tämän tiedon pohjalta on mahdollista kehittää mediakasvatusta vastaamaan nykypäivän ja erilaisten ryhmien tarpeita.

28.10.2019

Luonnoksessa todetaan, että myös medialukutaidon tila Suomessa on pitkälti selvittämättä. OAJ pitää erittäin tärkeänä, että medialukutaidon tilaa tutkittaisiin Suomessa kattavasti. Tutkimusten tulisi kattaa kaikki koulutusasteet ja erilaiset ikäryhmät. Mediakasvatuksen tarjoaminen siten, että se vastaa aitoihin ongelmiin ja tarpeisiin on mahdollista vain, jos medialukutaidon nykytilaa selvitetään kattavasti.

Mediakasvatuksen edistäminen opetus- ja kulttuuriministeriössä ja sen alaisissa virastoissa

Luonnoksessa todetaan, että opetus- ja kulttuuriministeriössä medialukutaidon edistämistä tuetaan resurssiohjauksen keinoin ja informaatio-ohjauksella. OAJ pitää OKM:n resurssiohjausta tärkeänä, sillä kuten edellä on todettu, ilman riittäviä resursseja kattavan ja laadukkaan mediakasvatuksen toteuttaminen ei ole mahdollista.

Luonnoksessa todetaan seuraavasti: "Opetus- ja kulttuuriministeriön koulutuspolitiikan osalta viime vuosien merkittävimpiä uudistuksia ovat olleet Opetushallituksen toteuttamat opetussuunnitelmauudistukset aina varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja aikuisten perusopetukseen. Medialukutaito on sisällytetty linjauksissa osaksi monilukutaidon laaja-alaista osaamiskokonaisuutta, jota tulisi edistää kaikessa opetuksessa." Opetussuunnitelmat ohjaavat tällä hetkellä kouluissa tehtävää mediakasvatustyötä. Tämä on hyvä, muun muassa siksi, että peruskoulu tavoittaa käytännössä 100% perusopetusikäisestä väestöstä. Mediakasvatukseen ei kuitenkaan joka paikassa panosteta yhtä paljon, koska se ei ole oma oppiaineensa. Läpäisyaineena mediakasvatus koskettaa useita eri oppiaineita, mutta minkään oppiaineen opettajalla ei ole päävastuuta mediakasvatuksen opetuksesta tai koordinoituvastuuta siitä, kuinka laajasti mediakasvatus otetaan osaksi opetusta.

OAJ katsoo, että jos mediakasvatukseen halutaan panostaa nykyistä enemmän, se pitäisi vielä selkeämmin määritellä opetussuunnitelmissa. Nykymaailmassa mediakasvatuksen pitää lähteä hyvin vahvasti jo varhaiskasvatuksesta, koska lapset ovat pienestä pitäen mediatulvan ympäröimiä. Viime vuosina mediakäyttäytyminen on muuttunut, mm. vihapuheen määrä on lisääntynyt ja osa ihmisistä suhtautuu siihen uutena normaalina. Kouluilla pitäisi olla resursseja voidakseen vastata mediakasvatuksen siivestyksen, ihmisyyden ja eettisyyden arvojen edistämiseen.

Yliopistot, korkeakoulut ja muut tutkimusorganisaatiot

Luonnoksen sivulla 21 on viitattu muutamiin mediakasvatusta ja mediakulttuuria koskeviin tutkimuksiin. OAJ haluaa korostaa, että tutkimushankkeista on luonnoksessa melko vanhaa tietoa. Olisi tärkeää tuoda esiin, millaista tutkimusta mediakasvatuksesta ja medialukutaidosta tehdään nykyään, tutkitaanko näitä aiheita ylipäättään tarpeeksi, ja millaisia asioita näissä aihepiireissä tulisi jatkossa tutkia.

2.4 Seurantaan liittyvät kommentit

OAJ pitää tärkeänä, että linjausten toteuttamista seurataan säännöllisesti. Jotta seuranta olisi tehokasta ja konkreettista, tulisi linjauksien yhteydessä määritellä

28.10.2019

tarkemmin, miten toteutumista seurataan. Ilman selkeitä seurantaehtoja vaarana on, että seuranta jää pinnalliseksi ja epäkonkreettiseksi.

3 Mahdolliset muut huomiot ja kommentit

Median vastuu mediakasvatuksesta ja medialukutaidon kehittämisestä on mainittu linjauksissa vain melko yleisellä tasolla. Median vastuuta pitäisi linjauksissa korostaa enemmän. Kansalaisten kouluttaminen medialukutaitoisiksi ei riitä, jos media itse osallistuu esimerkiksi vihapuheen levittämiseen omaksumalla sen retoriikkaa toimintaansa. OAJ haluaa korostaa, että vastuu mediakasvatuksesta ja medialukutaidosta ei ole vain kouluilla ja oppilaitoksilla, vaan myös medialla itsellään. Tämän tulisi käydä selkeämmin myös mediakasvatusta koskevista linjauksista esiin.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

Heljä Misukka
koulutusjohtaja

Janniina Heinonen
lakimies